

Kuinka vapaaherrallinen suku Klönt af Selänpää-Haistila Suomesta sammui

Joitakin ikivanhan Klönt-suvun sivuhaaroja elänee vielä Ruotsissa, mutta ne ovat ainoastaan tavallista arkiaatelia. Suomeen aikoinaan siirtynyt vapaaherrallinen Klönt af Selänpää-Haistilan haara on lähes puolen vuosisataa ollut sukupuuttoon kuolleena.

Toivon tekeväni loistavista suvuista köyhän isänmaamme historialle kauniin palveluksen, pelastamalla unhotuksiin joutumasta niin tärkeän vaiheen yllämainitun suomalaistuneen Klöntien sukuhaaran kohtaloissa kuin tämän suvun lopullisen sammumisen.

Omituisesta sattuman oikusta — taikka, sitä voisi melkein sanoa "sallimuksen johdattukseksi" — ovat tietoni tästä erinomaisesta tapauksesta saadut mahdollisimman ensimmäisestä kädestä: mieheltä, joka itse on ollut tapauksessa mukana, ei ainoastaan nähnyt ja kuullut kaikki, vaan myös osalta esiintynyt asian kulkuun vaikuttavana toimijana. Tosin osa, vieläpä tavallaan ehkä kaikkein tärkein ja vaikuttavin osa kertojan omasta toiminnasta asiassa näyttää ainaiseksi jäävän hieman hämärään, sentähden, että kertoja siinä kohden on tahallisesti ja itsepintaisesti pysynyt salaperäisenä, kieltäytyen avoimesti paljastamasta asioita, joiden salaaminen on historioitsijan kannal-

ta yhtä valitettavaa kuin se saattaa olla luonnollista kertojan oman arkatuntoisuuden kannalta katsoen.

Niinkuin suvun vapaaherrallisuudesta nimestäkin jo arvaa, omisti suku mahtavat Selänpään ja Haistilan kartanot Hämeessä. Ne ovat, kuten tunnettua, rajatusten ja olivat yhteisviljelyksessä silloin. Parooni itse asui Selänpään kartanossa. Haistilan vanhanaikaiset, mutta monilukuiset huoneet oli annettu asunoksi eräille rappeutuneille suvun jätteille: vanhalle majuri Klöntille, joka suuresti kärsi alkohoolin väärinkäytöstä johtuvista näköhäiriöistä, eli, kertojani sanamuotoa käyttäen, "päivät päästään tappeli viinapirujen kanssa" — sekä Ritariston ja Aatelin kassoista eläkettä nauttiville sukuneitseille, eli "suvun liepeissä roikkuville höperöille vanhoillepiioille", kuten kertojani tapana oli sanoa.

Kertojani nimittäin ei ole täysin perehtynyt historiallisiin muistiinpanoihin soveltuvan kielien käyttämiseen, joten en tässä asiakirjassa yleensä voi noudattaa hänen kertomuksensa sanamuotoa sellaisenaan, vaan täytyy minun siinä tehdä siistin kirjoitustavan vaatimia muutoksia. Hän, kertojani, ei ole sen kaukaisempi henkilö kuin ukko Niilo Huttunen, Esan isä, joka nuoruudessaan palveli Selänpään

kartanossa tallirenkinä ja sittemmin ylennettiin paroonin kuskiksi.

Kertomusta vanhan kuuluisan suvun "sammumisesta" voisi ensi katsannolla luulla peräti surulliseksi kuvaukseksi kuolinvuoteesta ja hautajaisista. Tässä tapauksessa kuitenkin asianlaita ei ole semmoinen. Tämän kertomuksen suurin merkittävyys on siinä, että vaikka se yleiseltä luonteeltaan onkin syvästi murheellinen, esiintyy tuota synkkää taustaa vastaan ikäänkuin tasottavana eli sovittavana vaikutelmana, niin sanoakseni, huvittava aines, joka muuten surunvoittoisesta tunnelmapohjasta nousee yhä selväpiirteisenpänä.

Parooni Klönt af Selänpää-Haistila oli kertomuksemme aikana jo yli kuudenkymmenen vuotias ja hänen vapaaherrattarensa lähes viidenkymmenen. Molemmat olivat näöltään terveitä ja hyvinvoivia. Mutta heidän avioliittonsa oli lapseton. Sydämen surulla näki vanha parooni vapaaherrallisen sukunsa loppuvan häneen. Hänen kuoltuansa nämä laajat sukutilukset ja kaikki perheaarteet siirtyisivät maineettomille kaukaisille alhais-aatelisille sivuhaaroille. Se oli muuten onnellisissa olosuhteissa elävään vapaaherrallisten puolisoitten suuri elämänsuru.

"Nils", joksi Niilo Huttusta kartanossa nimitettiin, oli vuoden verran ollut kuskin toimesta, kun yksi vapaaherrattaren kamarineitseistä — se Louise, josta myöhemmin tuli Huttusen "Lopo", Esan äiti — havaittiin raskaaksi. Epäluulot tämän il-

miön aiheuttamisesta kääntyivät suurella varmuudella Nilsiin, eikä hän kieltänytkään syyllisyytensä, vaan ryhtyi kiireimmiten kaikkiin niihin toimenpiteisiin, joita yhteiskunnallinen sovinnaisuus tällaisessa tapauksessa vielä nykyäänkin pitää suotavina, mutta siihen aikaan katsoi aivan välttämättömiksi: vei Louisen pappilaan, panetti kuulutuksiin ja kävi vihillä. Ja niin onnellisesti suoritti hän asiansa, että Esa sittenkin on kaiken ikänsä ollut ihan oikea aviolapsi, vaikka se tosin oli täpärällä — puolentoista vuorokauden varassa.

Ylläkerrottu asia ei oikeastaan kuuluisi näiden muistiinpanojen piiriin, ellei juuri se, kaikesta päättäen, olisi selityksenä sille muuttuneelle kohtelulle, jota Nils tämän jälkeen sai osakseen isäntäväkensä taholta. Tämä ei ole niin ymmärrettävä, että häntä hairahduksensa johdosta olisi ruvettu kohtelemaan tylästi tai halveksumisella, vaan aivan päinvastoin. Hänelle osotettiin kartanossa tuntuvasti suurempaa huomaavaisuutta ja arvonantoa kuin ennen. Varsinkin oli vapaaherrattaren käytöksessä muutos ilmeinen. Hän osotti alentuvaisuutta ja tuttavallisuuteen pyrkimistä, joka hänen asemassaan olevalta arvohenkilöltä oli vallan odottamatonta. Hänen armonsa, joka siihen asti oli tavannut käydä ajelulla ainoastaan puolisonsa seurassa, läksi nyt näille matkoille aina yksin ja melkein poikkeuksetta vaati ajeltavaksi syrjäisiä metsäteitä, usein iltahämärässä. Eivätkä ne keskusteluaaineet, joihin hän halukaimmin tahtoi kuskiansa Nilsia

johdattaa, monasti olleet kaukana, soveliaisuuden äärimmäisistä rajoista.

Kenties vielä huomattavampi seikka tässä jutussa oli se, että parooni itse, joka ei suinkaan voinut olla huomaamatta puolisonsa muuttunutta käytöstä — että hän ei ollenkaan näyttänyt siitä loukkaantuvan, vaan ilmeisesti hänkin lähenteli kuskiansa vanhan ja suopean ystävän tavoin. Niinpä kerrankin hän alentui Nilsille juttelemaan Ranskan aatelin löyhistä tavoista: kuinka eräs aatelismies oli naurahten virkkanut vaunuissaan istuvalle luotetulle ystävälleen: "Sinua huvittanee tietää, että tuo mies, joka istuu näiden vauvujen kuskipukilla, on *minun* poikani, mutta *tämä* nuori mies, joka minun poikanani täällä sisällä istuu, on minun entisen kuskini poika, enkä minä millään tavalla voi vaihtaa heitä heille oikeutta myöten kuuluville paikoille, sillä sukujohto nykymaailmassa ei riipu isästä, vaan äidistä."

Armollinen parooni kertoi tämän mitä suurinta kevytmielisyyttä todistavan jutun pikemmin hyväksymällä kuin paheksuen sitä, makeasti nauraen ja silmää iskien, ikäänkuin salatul-lan tarkotuksella.

Jaksoiko Niilo Huttunen nyt taistella kiusausta vastaan ja kieltäytyä tarjotusta lankeemuksen tilaisuudesta, on juuri se kohta, jossa hänen kertomuksensa ei tunnu täysin avomieliseltä. Asiaa suoraan kysyttäessä hän aina vastaa kielteiseen suuntaan, mutta vältellen — ei koskaan jyrkästi kieltämällä ol-

leensa missään sopimattomissa suhteissa vapaaherrattareen. Siihen nähden että asia henkilöllisesti koskee Niiloa, katson olevani pakotettu merkitsemään muistiin hänen tavallisimman vastauksensa, vaikka se sanamuodoltaan on hieman karkeampi kuin sopisi: "Johan nyt — heidän siitos-oriiikseen!"

Mutta hänen vaimonsa Lopo, joka myös lienee seurannut senaikaista tapauksia verraten läheltä, näytti jääneen päinvastaiseen käsitykseen asiasta. Vielä sangen myöhäisellä ijällä, kun hän syystä taikka toisesta, oli erityisemmän tyytymätön miehensä ja tahtoi tällaista mielialaansa tuoda esille, hän ei milloinkaan unhottanut tehdä purevia viittauksia, jotka joskus olivat niin pitkälle meneviä, että niistä päättäen voi olettaa hänen tienneen asiasta enemmän kuin mitä hänkään suoraan kuulusteltaessa myönsi tai ilmaisi tietävänsä tästä miehensä arkaluontoisesta seikkailusta.

Tämä seikka minun sentähden täytyy jättää sikseen lopullisesti ratkaisemattomana. Voin sen tehdä sitä suuremmalla syyllä, kun se viime kädessä ei kuitenkaan mitään vaikuttanut itse pääasiaan, Klönt af Selänpää-Haistilan vapaaherrallisen suvun jatkumiseen.

Ensimältä kyllä näytästi siltä kuin Nilsin osallisuus tapausten juoksuun olisi ollut varsin ratkaisevasta merkityksestä tälle sukhistorialle. Kun ensi kuiskeita vapaaherrattaren alkavasta raskaudentilasta rupesi kuulumaan, tavattiin asian yhteydessä mainita Nilsin nimeä, mutta hy-

vin hiljaa. Nils itse tuskin koskaan lie sitä oikein kuullut mainittavan, mutta miespuolisten palvelijatoveriensä puhuvista silmänluonneista ja naispalvelijain pidätetystä tirkkumisesta hän arvasi, mistä oli kysymys.

Kuta varmemmiksi huhut vapaaherrattaren uusista toiveista kävivät, sitä vilkkaammaksi ja iloisemmaksi muuttui elämä kartanossa. Parooni itse oli vain päivänpaistetta. Käveli rinta pystyssä ja pää korkealla kuin kolmekymmentä vuotta takaperin.

Mutta mitään remuisaa riemua ei kartanon piirissä suvaittu. Eikä sitä yritettykään. Jo parin viikon kuluttua ensimmäisten oireitten ilmestymisestä vapaaherratar kävi vuoteesen, osaksi omasta tahdostaan, mutta etupäässä lääkärin ohjeita noudattaen. Asiasta oli näet parooni heti kirjottanut Helsingin yliopiston lastensynnytysoopin professorille, joka oli pohjoismaitten suu rimpia kuuluisuuksia alallaan ja ajallaan, ja tämä oli kirjeessä lähettänyt ensimmäiset neuvot. Armollisen rouvan ruvettua vuoteesen tuli palvelijakunnan liikkuu huoneissa sukkasillaan. Nils sai määräyksen voidella kaikkien ovien saranat, ja yleensä vaadittiin kartanossa liikkumaan mahdollisimman hiljaisesti.

Tämä kuitenkin tuotti suurta vaikeutta käytännöllisessä maaelännössä, eikä paroonin mielestä sikiön säilyminen sittenkään ollut täysin taattu — sikiön, jonka säännöllinen kehittyminen ja onnistunut synnytys olisi suvulle niin äärettömän tärkeitä, ja joka sitäpaitsi, Huttusen Lopon sanontatavan mukaan, "oli niin

keruukselta saatu". Parooni sen tähden kirjotti professorille, että eikö olisi varminta lähettää vapaaherratar jo hyvissä ajoin ennen synnytystä Helsinkiin, professorin välittömän silmälläpidon alaiseksi. Ja professori harkitsi viisaimmaksi kehottaa niin tekemään.

Silloin oli jo rautatie olemassa Hämeenlinnasta Helsinkiin, mutta sitä parooni ei tässä tapauksessa katsonut voitavan käyttää. Tärinä, äkilliset nytkähdykset ja jarrutukset voisivat olla potilaalle turmioksi, puhumattaakaan aina pelättävistä junaonnettomuuksista, joista pieninkin epäilemättä aiheuttaisi kesken-synnytyksen.

Niinpä siis päätettiin lähteä vapaaherratarata viemään kartanon omilla luotettavilla hevosilla ja varmoilla vaunuilla aina Helsinkiin asti. Joshan se otti vähän enemmän aikaa, niin oli turvallisuus sitä taatumpi. Parooni itse tietysti tuli mukaan, ja ajomieheksi Nils, kartanon henkikuski. Senpä vuoksi ukko Niilo Huttunen joutui, kuten tämän kertomuksen alussa huomautin, näkemään ja kuulemaan yhden Suomen vapaaherrallisen suvun sammumisen — sensijaan että pahat kielet kertoivat hänen tehneen (ja ehkä olikin koettanut, jota, kuten sanottu, en ota vastuulleni) voitavansa tuon suvun jatkamiseksi.

Matkueemme nimittäin ei koskaan saapunut Helsinkiin, vaan pyöri takaisin jo Lauttakylan sillalta Huittisista.

Tuo silta oli silloin korjauksen alaisena. Matkustajia varten oli siksi aikaa laitettu tila-

päinen varasilta, joka oli hätäisesti kokoon kyhätty eikä lankutus ollut täydellisesti tasainen. Kaikesta Niilon varovaisuudesta huolimatta vaunun pyörät siinä pääsivät hiukan jysähtämään, jolloin notkeat vieterit hetkahtivat akselia vastaan ja vaunussa istujat tunsivat lyhyen, mutta terävän tärskyn.

Ja sillä täräyksellä oli ratkaiseva merkitys tämän vapaaherrallisen suvun lopulliseen kohtaloon.

Samassa silmänräpäyksessä nimittäin kuului vaunuista pamaus, jollaisia Niilo usein tallirenkienä ollessaan ja muulloinkin oli kuullut hevosilta ja jollaisia joskus ylenmäärin syötyään oli itsekin aiheuttanut.

Koko vapaaherrattaren raskaudentila suli siinä paikassa. Se oli ollut vain mätänevästä ravintoaineista johtonkin suolen sokkeloon syntynyttä kaasua, joka vanhettuessaan oli paisuttanut vatsaa, mutta nyt äkillisen täräyksen vaikutuksesta vapautui ja tämän vapautumishetkensä kunniaksi paukahti.

Näin sammui vapaaherrallinen Klönt af Selänpää-Haistilan suku.

Vanhan paroonin kuolema muutamia vuosia jälkeenpäin oli tähän verraten vähäarvoisempi tapaus, sillä niinkuin tästä kertelmasta käy selville, oli suku itse asiassa jo sitä ennen "sammunut".

Kaapro Jääskeläinen.

Mitä kaikkea ne minulle tekivät

Vanha mies muisteli:

Luonto oli minulle heti alussa antanut lahjan kirkua, kun minun oli nälkä tai jano, kun kapalovyö puristi tai oli muuten paha olla. Opettamatta opin sitte ryömimään, konttaamaan ja vihdoin kävelemään. Omasta kokemuksestani opin tietämään mikä palelti, mikä poltti ja mikä pisti, väistämään niitä ja tavottamaan sitä mikä oli vaaratonta ja miellytti minua. Ja edelleen opin lausumaan muutamia rakkaimpieni nimiä ja kaipaussanuja.

Mutta sitte rupesivat ne minua opettamaan. Ne neuvoivat mikä oli vasen ja mikä oikea käteni, mikä oli oikein ja mikä oli väärin, mikä oli kaunista ja mikä oli rumaa, mistä sai puhua ja mistä piti olla puhumatta, mitä minun oli lupa saada ja mitä minä en saanut saada, mikä maistui minusta hyvältä ja mikä pahalta. Ja se oli laki, joka oli minun uskominen ja noudattaminen, vaikka se usein soti vastoin aistejani, halujani ja taipumuksiani; jos vastaan väitin, niin minun suuni tukittiin, ja ellei sitä